

Asia: VN/24201/2023

Lausuntopyyntö rangaistuksen määräämistä koskevasta HE-luonnoksesta

Rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Rikollisverkostolta ei edellytettäisi jäsentynyttä rakennetta toisin kuin järjestäytyneeltä rikollisryhmältä edellytetään. Järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluu lähtökohtaisesti esimerkiksi käskyvaltasuhteet, eriytynyt työnjako ja hyödyn kanavoituminen organisaation korkeammalle tasolle. Koska edellä mainittuja seikkoja ei vastaavasti edellytettäisi rikollisverkostolta, uuden koventamisperusteen soveltamisen edellytykset voivat olla järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa koventamisperustetta matalammat.

Rikollisverkoston määritelmään kuuluisi vastaavasti kuin järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmään se, että se on tietyn ajan koossa pysyvä. Hallituksen esitykseen voisi olla perusteltua lisätä pohdintaa siitä, tapahtuuko arviointi ”tietyn ajan” vaatimuksesta yhteenliittymän ajallisen keston arvioinnin kautta, eikä niinkään yksittäisen tekijän toiminnan ajallisen keston perusteella. Edellä mainittu on merkityksellinen esimerkiksi yksittäisen vastaajan kannalta tilanteessa, jossa hän syyllistyy vain yhteen tekoon, mutta joka on tehty pidempään toimineen yhteenliittymän hyväksi. Yhteenliittymän ajallisen koossapysymisen toteennäyttäminen on ennen kaikkea esitutkintaviranomaista työllistävä, mutta kuitenkin sellainen seikka, joka lisää myös käsittelyjen kestoa tuomioistuimessa. Lain soveltamisen kannalta se, mitä on pidettävä koventamisperusteen soveltamisen edellytykset täyttävänä riittävänä pitkänä aikana, on suhteellisen vakiintumaton.

Rikollisverkoston toimintaan tulisi olennaisesti kuulua sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Koska koventamisperusteen määritelmäsäännös ei nimenomaisesti rajaisi pois mitään rikosta sen rangaistusarvon tai tyyppin perustella, koventamisperusteen soveltamisen edellytykset voivat olla järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa koventamisperustetta matalammat.

Hallituksen esityksen luonnoksessa on todettu, että säännöksen soveltamiseen riittäisi se, että rikollisverkoston rikollinen toiminta olisi sellaista, joka tyypillisesti vaarantaa yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Esitysluonnoksen mukaan säännös voi soveltua muuhunkin kuin yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta vaarantavaan rikolliseen toimintaan, joka on selvästi edistänyt rikollisverkoston yhteistä toimintatavoitetta.

Sen arviointi, milloin rikos katsottaisiin tehdyksi osana verkoston toimintaa, tapahtuisi esitysluonnoksen perusteella samoin perustein, kuin arvioitaessa järjestäytyntä rikollisryhmää koskevan koventamisperusteen soveltamista. Koventamisperusteiden eroavaisuuksien (kuten yhteenliittymiltä vaadittavien rakenteellisten erojen ja tyypiltään ja rangaistusarvoltaan erilaisten tekojen huomioimisen) vuoksi soveltamiskäytännössä voidaan joutua jatkossa pohtimaan aiempaan nähden erilaisten seikkojen perusteella, milloin rikos on katsottava tehdyn osana verkoston toimintaa, eli sen hyväksymänä, puolesta, hyväksi tai nimissä. Lopullisessa esityksessä voitaisiin näin ollen tarkemmin esimerkein selventää sitä, milloin rikos katsottaisiin tehdyksi osana verkoston toimintaa, muutoinkin kuin viittaamalla hallituksen esitykseen HE 263/2014 vp.

Esitysluonnoksessa on annettu suuntaa sille, mitkä rikokset ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta säännöksen soveltamisen tarkoittamalla tavalla. Ehdotettu määritelmäsäännös on kuitenkin siten laava, että soveltamiskäytännön vakiintuminen voi viedä aikaa. Edellä mainitusta syistä ja koska ehdotetun koventamisperusteen käytännön soveltamedellytykset vaikuttaisivat kokonaisuutena tarkastellen asettuvan matalammalle, kuin järjestäytyntä rikollisryhmää koskevan koventamisperusteen, tärkeää olisi, että myös lopullinen hallituksen esitys ohjaisi riittävästi lainkäyttäjää lainsäätäjän tarkoittamaan suuntaan. Ehdotetun koventamisperusteen soveltaminen muodostuisi käytännössä kuitenkin useiden todisteluun perustuvien osatekijöiden ja tapauskohtaisen seikaston kokonaisarviointista.

Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ehdotuksena on, että rikoslain 6 luvun 5 §:ssä säädettyihin rangaistuksen koventamisperusteisiin lisättäisiin lähtökohtaisesti minkä tahansa henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla. Koventamisperuste koskisi keskeisten henkilöön kohdistuvien rikosten yhteydessä tehtyjä vakavampia nöyryytystekoja, käsittäen muun muassa sanallisia, fyysisiä ja kuvaamista koskevia tekoja sekä tällaisten tekojen yhdistelmiä.

Erytisen nöyryyttävän tekotavan lisääminen henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen rangaistukseen vaikuttavaksi seikaksi on kannatettava uudistus. Hallituksen esityksen luonnoksessa selostetuin perustein sen huomioiminen on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa ehdotetusti rangaistuksen koventamisperusteena.

Vaatus teon ”erityisestä” nöyryttävyydestä asettanee riittävän korkean ja selvän kynnyksen koventamisperusteen soveltamiselle.

Soveltamiskäytännössä uusi koventamisperuste tulee oletettavasti aiheuttamaan vaikeasti arvioitavia tahallisuus- ja osallisuuskysymyksiä. Usein tilanne voi olla se, että teon kuvaaminen ja/tai kuvamateriaalin levittäminen tai muun koventamisperusteen soveltamiseen vaikuttavan teon tekee muu henkilö kuin itse rikoksen tekijä tai päätekijä. Mikäli tekijöitä on useampia, heidän roolinsa voivat olla ja usein ovatkin erilaisia. Näin ollen tapauskohtaisesti on arvioitavaksi tulisi myös, keihin osallisista koventamisperustetta olisi sovellettava.

Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Rikoslain 5 luvun 4 §:ssä säädetään välillisestä tekemisestä. Säännöksen mukaan tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä. Koska alle 15-vuotiaat eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, välilliseksi tekemiseksi katsotaan myös alle 15-vuotiaan yllyttäminen rikokseen.

Uusi rangaistussäännös koskisi rikosvastuukäräjaa nuoremman henkilön käyttämistä välikappaleena tahallisen rikoksen tekemiseen. Rikoslain 5 luvun 4 §:ssä tarkoitettuun välilliseen tekemiseen syyllistyvää rangaistaisiin ehdotetun uuden säännöksen nojalla, kun hän on käyttänyt välikappaleena viittätoista vuotta nuorempaa lasta. Tämän lisäksi se, joka on käyttänyt alaikäistä rikoksen tekemiseen, olisi jatkossakin tekijävastuussa välillisen tekemisen kohteena olevasta päär rikoksesta.

Koska ehdotetun säännöksen rangaistavuuden ala on sidottu vakiintuneeseen rikoslain 5 luvun 4 §:n mukaiseen välillisen tekemisen oppiin, sen soveltaminen lienee selkeää. Hallituksen esityksessä mainitut seikat rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista seikoista ovat myös perusteltuja. Mikäli alaikäisen tekemän rikoksen, tai rikosten, rangaistusarvo on vähäinen, alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen voi sen haitallisuus lapselle huomioiden olla huomattavasti moitittavampaa, kuin alaikäisen suorittama teko. Edellä mainittuun nähden ehdotuksen mukainen erillinen rangaistussäännös voi olla perustellumpi vaihtoehto, kuin menettelyn huomioiminen rikoksen koventamisperusteena. Ehdotettua säännöstä voidaan pitää perusteeltaan kannatettavana.

Muut huomiot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Turtiainen Kari
Oulun käräjäoikeus - Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Teemu
Nilosaari